

ЖУПА И ГРАД БОРАЧ У БОСНИ

Међу многа нерешена историјско-географска питања спада и локализовање средњевековног босанског града Борча и његове жупе, који су у 14. и 15. веку припадали кнезу Павлу Раденовићу и његовим наследницима. Јиречек¹ је идентификовао Борач са Бирчем — Власеницима, а за њим су се повели и други. Но истога мишљења није био П. Матковић,² који је, коментаришући путопис Бенедикта Курипешића, заузео друго, по моме схватању, правилније становиште изразивши могућност, да средњевековни Борач одговара селу Борчу у срезу Рогатици. А. Каршњевића³ није задовољила ни једна ни друга идентификација, већ се одлучио за трећи локалитет идентификујући средњевековни Борач са данашњим херцеговачким Борчем на горњој Неретви. Каршњевић је овом приликом оспорио и раније мишљење историчара, да се име Борач односи и на град и на жупу тврдећи, да се име могло односити само на град или, како он каже, двор.

Тако имам на избор три локализације, од којих ме из разлога, које ћу доцније навести, не могу задовољити ни Јиречкова, ни Каршњевићева. Остаје ми дакле још Матковићева, коју као тачну усвајам, јер за њу имам више доказа.

¹ Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. стр. 31. и 81.

² Putovanja po balk. poluotoku

XVI. vijeka. Rad jugosl. akadem. LVI. стр. 169.

³ Razvaline dvora Borač. Сарајевски Лист 1899. број 112. Листак.

Жиречек¹ сматра крајеве између Босне и Дрине старом постојбином породице Павла Раденовића. Имајући на уму, да су земље те породице у Травунији њене нове тековине, стечене отимањем од браће Санковића, свакако је област око Олва, Праче, Борча итд. њена стара баштина. Овome у прилог говори и то, што се доцнијих времена Павлов син Радосав и овога синови Иваниш, Петар и Никола налазе врло често у Борчу. То је без сумње стога, што су се за љутих бојева са Косачама осећали сигурнији у својој старој постојбини, у којој су ухватили чврста корена и, тако рећи, срасли са земљом и народом тога краја. Родбинске и пријатељске везе са малом властелом њихове старе постојбине могле су их ту боље сачувати од издаје, него у травунским крајевима. Дакле ту у старој постојбини је био Борач, а не гдегод даље. Али где?

Године 1530. прошао је кроз Босну познати Бенедикт Курипешкић. На своме путовању је он ударио на Челеби-Пазар (Рогатицу) и ту у близини, пре него је стигао у варош, опазио је једну групу стећака, од којих спомиње два, да имају натписе. Од тамошњег је народа сазнао и за садржај натписа и за име покојника, који је укопан под једним стећком. Данас се зна, да је тај покојник Влатко Влађевић, војвода кнеза Павла Раденовића, а Курипешкић га на основу добивенога саопћења зове *herzog Raúlovitz von Radosell*.² Стотину и двадесет или нешто више година после смрти Влаткове народ већ није знао за њега, већ је његов гроб приписивао познатијој личности, Радосаву Павловићу, који је као члан чувене породице онога краја дуже остао у народној успомени. Ово живо сећање на Радосава скоро после сто година од његове смрти наводи ме на мисао, да је он ту близу Рогатице живео и дуго се бавио и да је у том крају и његов Борач, где је, како се зна, водио ради Конавала честе преговоре са Дубровчанима.

¹ *op. cit.* стр. 38.

² *Benedict Curipeschitz, Itinerarium der Botschaftsreise des Jozef von Lamberg* итд. Издање

Елеоноре грофице Ламберг-Шварценберг. Инсбрук. 1910. стр. 38.

У томе истоме крају се налази данас неколико села, чија су имена уједно презимена неке властеле синова Радосава Павловића. Год. 1454. војвода Петар и кнез Никола, синови Радосављеви, потврдили су Дубровчанима неке повластице у Борчу.¹ У тексту се спомињу њихови посланици кнез Радич Копјевић и дјак Миотош Цурић, а међу сведоцима Радивој и Вук Бранковићи. Презимена тих људи налазе се као имена данашњих села у мањој и нешто већој удаљености од рогатичкога села Борча, а то су села Копјевићи, Цуровићи (на карти погрешно Суровић) и Бранковићи. Врло је вероватно, а могу рећи и сигурно, да је овај Миотош Цурић био унук онога Миотоша, који је закопан на Влађевини.² Утврђено је, да је и старијих времена, као што је и данас, био обичај, да се једно име дуго одржава у породици и да унук носи дедово име. Тај факат и реткост имена Миотош сведочи не само за споменуту родбинску везу између једнога и другога Миотоша, него и за блискост њихове породичне баштине граду Борчу.

На спец. карти Аустро-Угарске 1 : 75000, лист 30. XX., налази се западно од села Месића над самом реком Прачом означена једна рушевина са именом Град, а за један километар даље к северо-истоку од Града има село са именом Варошиште. Овде дакле имамо један стари град са његовим подграђем (*suburbium*), те овај локалитет може одговарати граду Борчу и његову подграђу (*subtus Boraz, sotto Boraz*). А да је баш ово град и подграђе Борач можемо се даље уверити једним податком са исте карте. На јужном наставку споменуте карте, т.ј. на листу 31. XX. има село Борач, које је удаљено од рушевине Града за 4 $\frac{1}{2}$ km. ваздушне линије. Та сва три географска објекта су дакле у тако малој даљини један од другога, да се не може ни мало посумњати, да спадају заједно. Данас они спадају у опћинску заједницу села Суровâ, па је вероватно, да су и у прошлости припадали истој сеоској заједници.

¹ Miklosich: Monumenta serbica, докум. 372.

² Стојановић: Стари српски записи и натписи III. број 4774.

И најпосле имам једну несумњиву писану потврду, да је рогатички Борач био жупа. У сарајевском сицилу број 2., који садржи судска акта из год. 973. по Хиџр. или 1565./6. по Хр., има на стр. 8. један докуменат, у коме се спомиње Мустафа син Хадров као зијаметски спахија села Чадовине у нахији Борчу кадилука Вишеграда. Садржај те свеске сицила ми је добро познат и нисам нигде нашао споменуто Рогатицу као кадилук. Напротив нашао сам, да је вишеградском кадилуку тада спадао и Гласинац, који је још више удаљен од Вишеграда него Рогатица. Село Чадовина има и данас и ено га у рогатичком срезу, далеко од села Борча за 3 $\frac{1}{2}$ km. на североисточну страну. Стога држим, да је борачкој нахији припадало и село Борач, заједно са Градом и Варошиштем. Наш административни назив жупа заменили су Турци својом речи нахија, па је без сваке сумње нахија Борач турскога времена била оно исто, што жупа Борач ранијега времена. Ако се узме у обзир, да су Турци обично остављали нетакнуте административне јединице хришћанских власти заједно са њиховим именима и да је овај крај, како ми се чини, прешао у турску власт без икаквих већих ратних потреса, онда је изван сваке сумње, да средњевековни Борач није ни Бирач, ни херцеговачки Борач, него је то турска нахија Борач у вишеградском кадилуку, а у данашњем рогатичком срезу.

Накнадно имам додати још неколико доказа, да стара жупа Борач одговара садањем рогатичком срезу и да је напред споменуто рушевина Град доиста стари град Борач.

У селу Сељанима, које се налази на североисточној страни варошице Рогатице, има један средњевековни гробни мрамор са натписом, из кога се види, да је ту закопана Грубача, жена војводе Миотоша.¹ Врло је вероватно, да је овај Миотош исти онај војвода Миотош, који лежи на Влађевинама.

У турским документима сам нашао још две потврде за тачну локализацију жупе Борча. Један докуменат из

¹ Љ. Стојановић, *op. cit.* број 4772.

год. 1226. по муслиман. рачуну (1811. по Хр.) спомиње село Врхпрачу у нахији Борчу, а други, недатирани, наводи село Сочице у истој нахији. И Врхпрача и Сочице су сада села рогатичкога среза.

Споменуто рушевину Град сам испитивао прошле јесени и нашао сам ово.

На означеном месту специјал. карте, једном преседином одвојена од села Варошишта, пружа се паралелно са реком Прачом једна стеновита коса, испод чијег југозападнога дела пролази кроз тунел бр. 44. пруга босанске Источне Железнице. На коси у дужини од 500 м., ако не и више, налазе се рушевине једнога врло великога града. Због узаности косе град има, сразмерно својој дужини, малу ширину, која је највећа у средини. У две екскурзије снимио сам мањи, североисточни, део рушевина, где сам између осталог нашао остатке једне округле куле и трију четвороугаоних. Од округле куле је остао усправ само њен најдоњи део, који је пресвођен и у своду се још разпознаје округла шупљина, кроз коју се силазило одозго доле.

У већем југозападном делу, кога још нисам снимио, има на више места трагова од вештачке обраде камена, која је од неправилне стене стварала терасе. На једном месту је стена истесана као зид, а једна природна пукотина је преудешена за мазгал. На другом су месту у стени усечене степенице.

Владислав Скаркић.